

مقدمه

علی‌رغم سهم جهانی ۵۵ درصدی مواد غذایی و نوشیدنی‌ها از مجموع تولیدات کالاهای مصرفی، از انتهای سال گذشته میلادی، جایگاه برتر صنعت مواد غذایی و کشاورزی که از نظر ریسک بعد از صنعت داروسازی قرار داشت؛ توسط بخش IT (خدمات) اشغال گردید. اگرچه افزایش جمعیت جهانی و رشد شهرنشینی تقاضا برای مواد غذایی را افزایش می‌دهد، اما در حقیقت محرک اصلی تقاضای این بخش، هزینه‌های مصرفی توأم با درآمد قابل تصرف خانوارها می‌باشد که متأثر از عوامل کلان اقتصادی مانند اشتغال و هزینه دستمزد هستند. بر خلاف برخی بخش‌ها نظیر منسوجات که بیشترین آسیب را از همه‌گیری کووید ۱۹ دیده‌اند، صنعت مواد غذایی چندان از این موضوع متأثر نگردیده است، زیرا شامل کالاهای ضروری بوده و از کشش تجاری کمتری نسبت به منسوجات برخوردار می‌باشد. بنابراین انتظار می‌رود رشد این بخش در سال ۲۰۲۰ با رشد مثبت (بین +۱ تا +۲ درصد) ادامه یابد.

چنانچه ابهام در خصوص تداوم مصرف خصوصی به این سرعت افزایش نمی‌یافت، رشد صنعت غذایی می‌توانست بالاتر باشد. به علاوه، طیف محصولات غذایی از محصولات کشاورزی تا مواد غذایی فرآوری‌شده و محصولات مصرفی پایین‌دستی از جمله نوشیدنی‌های الکلی و غیرالکلی متغیر است. علیرغم رشد مناسب در سه ماهه آخر سال ۲۰۱۹، شاخص جهانی قیمت مواد غذایی FAO از ژانویه گذشته ۷/۸- کاهش یافته است، که عمدتاً ناشی از کمبود تقاضا به دلیل همه‌گیری کووید ۱۹ می‌باشد. مضاف بر اینکه در سال گذشته، محصولات کشاورزی ایالات متحده به دلیل سیل در منطقه Midwest آسیب دیده و وسعت زیادی از زمین‌های زیرکشت از بین رفتند. همچنین به رغم مرحله اول توافق‌نامه تجاری بین ایالات متحده و چین که شامل دانه‌های سویا و گوشت است، روند تجارت (جهانی) احتمالاً به‌زودی احیا نخواهد نشد.

بالاترین اختلال عرضه در ارتباط با کووید ۱۹ که عملکرد این بخش را در سال ۲۰۲۰ تحت تأثیر قرار می‌دهد، درخواست فرمول‌بندی‌های مجدد جهت تولید محصولات و کالاهای سالم‌تر و باکیفیت بالاتر است که تولیدکنندگان مواد غذایی را به دلیل نیاز به سرمایه‌گذاری در خطوط جدید تولید در کوتاه‌مدت تحت فشار قرار می‌دهد. علاوه بر این، شرکت‌های مواد غذایی بسته‌بندی‌شده پایین‌دستی همچنان با مشکلات مربوط به محدودیت توان قیمت‌گذاری در مقایسه با بازارهای خرده‌فروشی و تورم هزینه حمل و نقل در شرایط قرنطینه روبرو هستند.

مروری کلی بر صنعت

- تاثیر پدیده‌های شدید جوی بر برداشت محصول و قیمت‌ها
- از سرگیری احتمالی تنش‌های تجاری بین اتحادیه اروپا، ایالات متحده و چین بر سر تعرفه مواد غذایی
- کاهش فروش نوشیدنی‌های الکلی به دلیل تعطیلی تمامی رستوران‌ها و بارها در سراسر دنیا
- تغییر وضعیت مالی بخش کشاورزی به ویژه در ایالات متحده

نقاط قوت

- چشم انداز مطلوب در بلندمدت به پشتوانه رشد جمعیت جهان
- رونق تقاضا با توجه به رشد طبقه جدید متوسط به ویژه در آسیا
- قوی بودن ساختار مالی شرکتهای تولیدکننده نوشیدنی به لحاظ متوسط جهانی
- تقاضای چشمگیر از سوی بازارهای نوظهور بویژه چین و هند
- انعطاف‌پذیری نسبت به دوره‌های رکود در اقتصادهای پیشرفته
- انعطاف نسبی در برابر بحران اقتصادی و سلامت ناشی از همه‌گیری کووید ۱۹

نقاط ضعف

- بلوغ بازار در کشورهای پیشرفته و در نتیجه رقابت قیمتی شدید
- ضرورت سرمایه‌گذاری در صنایع بالادستی برای کاهش میزان انتشار گازهای گلخانه‌ای
- تاثیر شدید تغییرات آب و هوا و حوادث طبیعی بر این بخش
- وابستگی زیاد شرکت‌های فرآوری مواد غذایی به بازار محصولات نهایی (مانند خرده فروشی)
- بخش کشاورزی متأثر از قیمت‌های پایین محصولات زراعی
- قدرت محدود قیمت‌گذاری تولیدکنندگان مواد غذایی در برابر بازارهای خرده‌فروشی
- تأثیرپذیری زیاد از تنش‌ها و نوسانات حمایت‌های دولتی
- نوسان قیمت کالاهای کشاورزی

زیربخش‌ها

- **بخش بالادستی:** روند رو به رشد ورشکستگی کشاورزان به دلیل قیمت‌های بسیار پایین محصولات غذایی در سطح جهان
- **بخش پایین‌دستی:** فشارهای فزاینده بر تولیدکنندگان محصولات غذایی برای تطبیق با مقررات

سختگیرانه در زمینه سلامت مواد غذایی

- **نوشیدنی‌ها:** دارای موقعیت مالی بهتر نسبت به سایر مواد غذایی، به دلیل جایگاه بازار آن به عنوان محصول لوکس

ارزیابی ریسک

به طور کلی صنعت محصولات غذایی و کشاورزی با توجه به ماهیت ضروری آن، در برابر بحران اقتصادی و سلامت ناشی از کووید ۱۹ از انعطاف برخوردار است. با این حال، با چالش‌هایی نیز مواجه گردیده که بعنوان نمونه می‌توان به کاهش فعالیت رستوران‌ها که تقاضا برای این بخش را کاهش داده است، اشاره نمود. به علاوه از آنجا که بسیاری از شرکت‌های فرآوری گوشت به دلیل ابتلای برخی از پرسنل به کووید ۱۹، مجبور به تعطیلی موقت شدند، تولید گوشت نیز با اختلال مواجه شده است. در نهایت، کمبود نیروی کار موقت خارجی به دلیل بسته‌شدن مرزها، میزان برداشت محصول در اروپا و آمریکای شمالی را تحت تأثیر قرار داده است. انتظار می‌رود خطرات بیولوژیکی ذاتی این بخش، که با شیوع تب خوکی آفریقایی (ASF)، پیامدهای انتشار کرم برگ‌خوار پاییزه (نوعی آفت) و حمله ملخ‌ها در آفریقا تشدید شده است، منجر به کاهش تولید جهانی محصولات کشاورزی در سال جاری گردد. تب خوکی آفریقایی (ASF) که آسیا - به ویژه چین - و اروپا را در بر گرفته، بر بازار جهانی گوشت خوک تأثیر گذاشته، زیرا چین بزرگترین مصرف کننده و تولید کننده جهانی این محصول است.

ارزیابی ریسک صنعت مواد غذایی کشاورزی در مناطق مختلف جهان^۱

منطقه	آمریکای لاتین	آمریکای شمالی	اروپای مرکزی و شرقی	اروپای غربی	آسیا و پاسیفیک	خاورمیانه و ترکیه
ریسک [☆]	بالا	بالا	متوسط	متوسط	بالا	بالا

☆ درجات مختلف ریسک شامل چهار درجه کم، متوسط، بالا و بسیار بالا می‌باشد.

وضعیت اقتصادی

در حالی که در مجموع این صنعت در مقایسه با سایر صنایع (از جمله منسوجات، حمل و نقل و خودرو)، در برابر بحران کووید ۱۹، انعطاف مناسبی از خود نشان داده است؛ اما بعضی از زیرمجموعه‌های آن آسیب جدی دیده‌اند. اول آن‌که در دوران قرنطینه، رستوران‌ها و بارها در اکثر کشورها تعطیل گردید و تعداد مراجعه به آنها در هنگام بازگشایی مجدد، به دلیل احتیاط مشتریان و ترس آنها از شیوع بیماری، کمتر شد. بعلاوه، موج دوباره افزایش شمار مبتلایان باعث شد بسیاری از

^۱ بر اساس پیش‌بینی موسسه کوفاس فرانسه در اکتبر ۲۰۲۰

کشورها بارها را تعطیل نموده و قوانین بسیار محدودکننده‌ای را برای رفتن به رستوران‌ها وضع نمایند که این امر باعث کاهش تقاضای بخش گردید. در واقع، رستوران‌ها که بازار نهایی مهمی برای تولیدکنندگان این بخش هستند، از ابتدای سال تاکنون شاهد کاهش شدید فعالیت خود بوده‌اند. به طور خاص تولیدکنندگان الکل از این همه‌گیری آسیب دیده و سایر زیربخش‌های صنعت محصولات غذایی و کشاورزی نیز به میزان کمتری متأثر گردیده‌اند.

علاوه بر کاهش فعالیت رستوران‌ها، این بخش از کانال‌های دیگری نیز تحت تأثیر کوید ۱۹ قرار گرفته است. به عنوان مثال بخش گوشت به ویژه به دلیل تعطیلی کارخانجات دچار اختلال گردید. به طوری که بسیاری از کارخانجات فرآوری محصولات گوشتی به دلیل ابتلای برخی از پرسنل به کوید ۱۹ تعطیل شدند. اسمیت فیلد، بزرگترین شرکت فرآوری گوشت خوک در جهان، مجبور شد تا چندین کارخانه خود را در ایالات متحده تعطیل کند، که یکی از آنها به تنهایی ۴ تا ۵ درصد از تولید گوشت خوک این کشور را تأمین می‌نمود. به علاوه کشور چین به دلیل نگرانی از ورود ویروس کرونا، واردات گوشت از چندین کارخانه در برزیل، آرژانتین و آمریکای شمالی را به دلیل ابتلای برخی از پرسنل آنها به کوید ۱۹ ممنوع کرد. از آنجا که چین بزرگترین واردکننده گوشت در جهان است، این محدودیت‌ها در صورت تداوم، می‌تواند بر بازارهای غذایی - کشاورزی کشورهای مربوطه تأثیر بگذارد.

بخش کالاهای کشاورزی علیرغم مواجهه با برخی مشکلات، از این شرایط منتفع گردیده است. اول آن‌که در دوران محدودیت‌های عمومی، ذخیره‌سازی مواد غذایی (به ویژه ماکارونی) توسط نیمی از مردم دنیا در سه ماهه دوم ۲۰۲۰، باعث افزایش تقاضا برای این بخش شد. به ویژه افزایش تقاضای محصولاتی مانند ماکارونی یا آرد باعث شد تا قیمت گندم در بازه زمانی ۱۸ تا ۲۶ مارس، ۱۵ درصد افزایش یابد. به دنبال این افزایش تقاضا، برخی کشورها (به عنوان مثال روسیه یعنی بزرگترین صادرکننده گندم در جهان) به دلیل نگرانی از کمبودها و تورم غذایی بالا، محدودیت‌هایی را در صادرات مواد غذایی اعمال نمودند. این محدودیت‌ها منجر به واردآوردن فشارهای تورمی بر قیمت جهانی مواد غذایی از جمله برنج گردید؛ به طوری که قیمت آن از ۱ ژانویه تا ۲۰ آوریل ۲۰۲۰، ۲۴٪ افزایش یافت. سرانجام برخی از کشورها (مانند فرانسه، آلمان و ایالات متحده) نیز با کمبود نیروی کار جهت برداشت محصولات کشاورزی روبرو شدند. در واقع، برداشت محصول در این کشورها به شدت به نیروی کار موقت خارجی متکی است که به دلیل بسته شدن مرزها، اغلب آنها قادر به ورود به این کشورها نبودند. در مواجهه با این کمبود نیروی کار، برخی از کشورها به کارگران خارجی اجازه عبور از مرزهای خود را دادند، در حالی که برخی دیگر از نیروهای کار داخلی که در شرایط قرنطینه شغل خود را از دست

داده بودند، استفاده کردند.

در کوتاه مدت انتظار می‌رود تأثیر بحران کووید ۱۹ بر صنعت اندک بوده اما در زیربخش‌های مختلف آن یکسان نباشد. به دلیل اقداماتی که برای کاهش سرعت گسترش ویروس انجام شده، رستوران‌ها به شدت تحت تأثیر قرار گرفته و احیای فعالیت آنها کند خواهد بود. رشد آهسته صنعت رستوران، بخشی از تقاضای صنعت را متأثر خواهد ساخت، اما کل صنعت نسبت به اثرات همه‌گیری، منعطف خواهد بود.

تداوم ریسک‌های بیولوژیکی

در تابستان ۲۰۱۸ تب خوکی آفریقایی (ASF) در اروپا و آسیا شیوع یافت. این بیماری که در سراسر منطقه گسترش یافته است، آسیا را به شدت تحت تأثیر قرار داده و به تولید کنندگان گوشت خوک (به ویژه چین که ۵۰ درصد از تولید و مصرف جهانی را به خود اختصاص داده) آسیب رساند. ASF در چین پیامدهای مختلفی داشته است. تأثیر مستقیم آن، افزایش واردات گوشت خوک به کشور از سایر نقاط جهان مانند اتحادیه اروپا و ایالات متحده (علیرغم تعرفه‌های بالا به دلیل تنش‌های تجاری) می‌باشد. افزایش تقاضای گوشت خوک از جانب چین منجر به افزایش شدید قیمت این محصول گردید. از سوی دیگر این افزایش باعث شد تا برخی از مصرف کنندگان چینی به گوشت‌های دیگر روی بیاورند و در نتیجه تقاضای گوشت گاو و مرغ نیز به نفع تولیدکنندگان آن یعنی برزیل، آرژانتین و اتحادیه اروپا افزایش یافت.^۴ علاوه بر این، کاهش جمعیت خوک‌ها در چین باعث کاهش تقاضای سویا در سراسر جهان گردید، زیرا دانه‌های سویا عمدتاً برای تغذیه خوک استفاده می‌شود. بر اساس نظر اداره کشاورزی ایالات متحده (USDA)^۵، انتظار نمی‌رود بازار گوشت خوک در چین در سال ۲۰۲۰ بهبود یابد.

علاوه بر ASF، دو خطر بیولوژیکی مهم دیگر یعنی کرم برگ‌خوار پاییز (FAW)^۶ و ملخ در بخش محصولات غذایی کشاورزی وجود دارد. FAW یک کرم ابریشم است که به طور عمده از ذرت، و نیز برنج، سورگوم و پنبه تغذیه می‌کند و برای اولین بار در اوایل سال ۲۰۱۶ در آفریقای غربی شناسایی شده و به چندین کشور آسیایی از جمله ویتنام، میانمار، بنگلادش، اندونزی، تایوان و چین و همچنین استرالیا نیز رسید. چین دومین تولید کننده ذرت در جهان است، بنابراین حضور FAW می‌تواند منجر

³ African Swine Fever (ASF)

^۴ برزیل بزرگترین صادرکننده گوشت گاو و مرغ، اتحادیه اروپا سومین صادرکننده بزرگ گوشت گاو و دومین صادرکننده بزرگ گوشت مرغ، و آرژانتین چهارمین صادرکننده بزرگ گوشت گاو است.

⁵ U.S. Department of Agriculture (USDA)

⁶ Fall armyworm (FAW)

به فشار تورمی بر قیمت جهانی ذرت شود. حمله ملخ بخصوص در آفریقای شرقی، شبه جزیره عربستان و پاکستان صورت گرفت. ملخها آفاتی هستند که محصولات به ویژه غلات را می‌خورند: یک گروه از ملخها (در ابعاد یک کیلومتر مربع) می‌تواند به اندازه ۳۵۰۰۰ نفر در روز غذا بخورد که این امر خطری برای امنیت غذایی کشورهای مربوطه محسوب می‌شود.

جنگ تجاری بین ایالات متحده و چین

علی‌رغم امضای مرحله اول توافق‌نامه تجاری در ژانویه ۲۰۲۰ بین ایالات متحده و چین که هدف اصلی آن کاهش تنش‌های تجاری بین دو کشور بود، جنگ تجاری بین این دو کشور کماکان با شدت ادامه دارد. این مشاجره تجاری به ویژه صادرکنندگان ایالات متحده در صنعت غذا و کشاورزی وعمدتاً دانه‌های سویا را تحت تأثیر قرار داده است، چرا که چین خریدار اصلی این قلم کشاورزی محسوب می‌گردد. در حقیقت در سه ماهه چهارم ۲۰۱۹ صادرات سویای ایالات متحده به چین ۵۱ درصد کمتر از دوره مشابه سال ۲۰۱۷ بود. بر اساس فاز یک این معامله تجاری، چین باید واردات اقلام کشاورزی از ایالات متحده را به ۱۲/۵ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۰ و ۱۹/۵ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۱، در مقایسه با سطوح سال ۲۰۱۷ افزایش دهد. با این حال، در این مرحله، هیچ تضمینی وجود ندارد که چین برای تأمین شرایط معامله، به اندازه کافی از اقلام کشاورزی آمریکا خریداری نماید. چین فضای زیادی برای افزایش واردات سویای آمریکا ندارد، زیرا آنها فصلی هستند و ASF نیازهای سویای چین را کاهش داده است. بیشتر خرید محصولات کشاورزی آمریکا از سوی چین گوشت می‌باشد، زیرا به دلیل تب خوکی آفریقایی، نیاز چین به گوشت گاو افزایش یافته است.